

Középkori „műkovács” – kezében vasvirággal

Amikor a világhírű magyar festőfejedelem, *Munkácsy Mihály* 1882-ben hazalátogatott Párizsból Budapestre, a kor Európa-szerte elterjedt szokása szerint jelmezes művészbált rendeztek tiszteletére. A bohémvilág látványos ünnepeinek színhelye a régi Múcsarnok volt, ahol manapság a Képzőművészeti Egyetem működik. A meghívottak között volt *Jungfer Gyula* (1841-1908) is, aki a szóban forgó épület lépcsőelzáró rácsát készítette. Ő erre az alkalomra – mesterségéhez illően – reneszánsz jelmezbe öltözött bőrköténnyel, amint azt a korabeli „fényképíró” is megörökítette. Festői viselete adhatta az ötletet kollégájának, *Fessler Leó* szobrászművésznek a „középkori műkovács” alakjának megmintázására. Ezt a plasztikát aztán két méteres méretben maga *Jungfer Gyula* kivitelezte domborított rézlemezek összeszegecselésével az 1885-ös „országos általános kiállításra”. Az üllőhöz támaszkodó alak jobbában kalapács, baljában pedig vasvirágot emel magasra, munkájában gyönyörködve.

Az országos seregszemle zárása után a monumentális figurát a Jungfer cég Berzsényi utcai épületének homlokzatán helyezték el, mint a gyár dekoratív reklámját. A szintén saját kezűleg kovácsolt cégéren

ez állt régiesen, cirkalmas betűkkel : „Jungfer Gyula Magy. Kir. Udvari mű- és épületlakatos / iparművészeti bronz- és fém-műves. Alapítva 1786.”. A szobor a második világháború során megsérült, restaurálása után már nem helyezték vissza az államosítás miatt, hanem a jogutód Fémmunkás Vállalat Timót utcai gyárában állt a rendszerváltásig. Az újabb restaurálást 1991-ben végezték el a plasztikán a Kandeláber Rt. Szentendrei telephelyén. Az érdekes szobrot 1999-ben védetté nyilvánították, majd 2004-től az újabb birtokos, a Tungsram-Schröder Világítási Berendezések Rt. pilisszentiváni telephelyére került. Itt fedezte fel véletlenül Jungfer Gyula leszármazottja – dr. Charles *Hübner* – aki korábban a General Electric egyik alelnöke volt, évtizedekig külföldön élt, de a rendszerváltás után egyre gyakrabban látogatott haza. Ügyvéd közreműködésével sikerült visszazereznie ezt a ritkaságszámba menő ipartörténeti emléket és most a család jóvoltából jutott az Iparművészeti Múzeumba. Itt a szó szoros és átvitt értelmében is otthonosan érezheti magát, hiszen a szecessziós műemlék kovácsoltvas díszítményeit szintén Jungfer Gyula készítette annak idején, beleértve az intézmény sárgaréz postaládáját is.

Mindezt kamaratárlaton idézték év végéig a palota földszinti előcsarnokában, sok más, kisebb-nagyobb tárgy és régi, sárgult mintafüzet, tervrajz, fotográfia társaságában. Ízelítőt kaphattunk kovácsoltvasból készült, rendkívül természetű növényutánzataiból is, amelyeknek bravúros formálása már 1878-ban meghozta számára a párizsi világkiállítás ezüstérmét, itthon pedig országos divatot teremtett, mivel a műlakatosok körében valóságos „vasrózsa-kultusz” támadt. Készített Kossuth Lajos számára kazettát, a Steindl Imre díszalbumhoz ezüst vereteket, a Millenniumi Kiállításra vörösréz mécsest és dísztalat is. Az Országház díszkovácsolású szerkezeteinek készítésére 1892-ben kapott megbízatást és egy évtizeden át dolgozott ezen. Kívül, a Kossuth-téri főkapu dicséri keze munkáját a kandeláberekkel, illetve a torony csúcsán egy Mátyás-kori vitéz vörösréz figurája, az épület belsejében pedig a miniszterelnöki

szoba csillárjai, továbbá rézből domborított, karos gyertyatartó-párja és díszes órája.

A Városháza elnöki emelvényére hasonlóképpen karos gyertyatartót, valamint aranyozott kovácsoltvas óratesteket kivitelezett. Csak eklatáns példaként említjük a Budai Vár messze látszó turulmadarát tartó díszkerítést vagy az Operaház vasból vert díszlakatos szerkezeteit, netán a Gresham-hotel pávamotívumos vaskapuit, de meg sem kíséreljük felsorolni az Andrassy-úti palotákat, a templomok vagy bankok, pályaudvarok és villák megannyi ablak- és ajtórácsát avagy erkély- és lépcsőkorlátját, külső-belső kandeláberét és csillárját. Az általa dekorált épületek száma hozzávetőlegesen kétszázra rúg és ez csupán mennyiségileg is elismerésre méltó teljesítmény. Az Iparművészeti Múzeum épp ezért a közeljövőben Jungfer Gyula munkásságából nagy-szabású retrospektív tárlatot tervez .

Öt évszázad Esterházy-kincsei Budapesten

Osztrák-magyar tárlat további tervekkel

Nemcsak hazai, hanem összeurópai viszonylatban is párját ritkítja az *Esterházy-família barokk-kori kincsestára*, amelynek öt évszázadot felölelő anyaga viszonylag épségben maradt az utókorra. Ráadásul az egyes remekművek kora, a felhasznált alapanyagok drágasága és a reájuk fordított mestermunka értéke mellett csak tovább fokozza az összhatást az a vitathatatlan tény, hogy ezek az alkotások számos ponton kapcsolódnak a kontinens hadi eseményeihez, a világpolitika mindenkori alakulásához.

A jól védhető *fraknoi vár* (ma Burg Forchtenstein Ausztriában) eredetileg török ellenes erődítmény volt és az 1620-as évektől lett a magyar arisztokrata család vagyonának őrzője, az „Esterházy-tündérbirodalom” kincsestára. A jelentéktelen köznemesi famíliát sikertörténete előnyös házasságkötések, szerencsés politikai sakkhúzások és gazdasági lépések következtében nyolc évtized alatt emelte az ország leggazdagabb és legrangosabb családjai közé. A magánvagyon jelentős részét a kincstárban őrzött luxustárgyak képezték, amelyek hozománnyal vagy vásárlással és megrendeléssel, illetve királyi adományként kerültek birtokukba. Ezek a műkincsek a ranghoz tartozó reprezentációt is szolgálták, tulajdonosaik kiváló műízlését bizonyították. Tíz nemzedék sikeresen halmozta itt az értékeket viszontagságos századokon át, csupán egyetlen alkalommal volt kénytelen Esterházy Miklós 1867-ben – a család anyagi helyzetének stabilizálása végett – a Christie’s patinás londoni cégénél a legértékesebb ékszerek közül nyolcvanegy tételt elárvereztetni.

Ám a két világháború zűrzavaros évtizedei alaposan megtépázták az ötszáz éves állományt. Az 1919-es párizsi békekötés nyomán Frakno vára a környező falvakkal, birtokokkal valamint *Kismarton* (Eisenstadt) kastélya Ausztriához került, ezért Esterházy Miklós herceg az anyag egy részét Budapesten, az Iparművészeti Múzeumban helyezte létbe. Ekkor kezdődött a kincstár máig tartó, immár nyolc évtizedes kettészakítottsága. A második világháború még érzékenyebb veszteségeket okozott: 1944 őszén a közelgő orosz front előtt a kincsekkel teli ládákat az arisztokrata-família Tárnok-utcai palotájának pincéjében rejtették el, a Budai Várban, ám az épületet 1945 januárjában bombatalálat érte. A romhalmaz javarészt maga alá temette és szétzúzta a gyűjteményt. A sikersztori ekkor végleg krimibe

illő fordulatot vett: koholt vádak alapján letartóztatták a család akkori fejét – Esterházy Pált – majd a vallatások során kiverték belőle a családi vagyont rejtekhelyét és aztán börtönbe zárták. De a műtárgyak pusztulása tovább folytatódott, mert csak négy év múltán fogtak a törmelékek eltakarításához és a maradványok feltárásához. Ezután következhetett az Iparművészeti Múzeumban a remekművek töredékeinek konzerválása, összerakása majd szakszerű restaurálása, amelyből az első ízelítőt a közönség 1963-ban láthatta, – mindössze húsz műtárgyra kiterjedően –, de a fáradhatatlan munka azóta is tart.

A fraknói várat szerencsére elkerülték a hadi események, a szovjet megszállás éveiben legfeljebb orosz kultúrhatóságok látogattak el falai közé. A herceg kiszabadulása után magyar területről osztrák földre menekült és személyesen gondoskodott a kincstár bejártatásának elbarikádolásáról - könyvtárfalakkal és egyéb bútorokkal. 1989-es végrendeletében pedig ennek védelmét utódainak is lelkére kötötte. Amint az *Esterházy-Magánalapítvány* vezérigazgatója – dr. *Ottrubay István* – most elmondotta, Esterházy Melinda hercegnő 2003-ban, a könyvek visszaadása kapcsán látogatást tett Budapesten az Iparművészeti Múzeumban, ahol bemutatták neki a kincstár néhány restaurált remekét. A hercegnő el volt ragadtatva attól, milyen gondossággal bántak a restaurátorok az értékes családi örökséggel, azóta pedig szívügyének tekinti az ausztriai és a magyar kincstári műtárgyak egyesítését. Ennek értelmében a Magyar Köztársaság kulturális minisztere, *Hiller István*, az Esterházy Privatstiftung részéről pedig Esterházy Melinda hercegnő és dr. *Ottrubay István* vezérigazgató már 2004-ben aláírt egy együttműködési nyilatkozatot a mostani közös kiállítás érdekében.

Dr. *Takács Imre* múzeumi főigazgató szerint a reprezentatív tárlaton 131 műtárgy kerül a nyilvánosság elé, amelyek egy részét most láthatja először a közönség. Így a textil-restaurátorok kilenc viseletet, három nyergét továbbá íj- és nyíltegezeket valamint lótarokát hoztak helyre, az ötvösműhelyekben pedig olyan kincsek keltek új életre, mint az ékkövekkel díszített török buzogány, az ókori jelenetekkel dekorált elefántagyar, drágaköves és zománcdíszes ékszerek

vagy a kiállítás jelképévé vált Esterházy-díszpajzs. Dr. *Stefan Körner* fraknói művészettörténész szerint a várból érkezett 22 műkincs között van hat nagyméretű festmény az Esterházyak ős-galériájából, ébena házi oltár a kápolnából és Mária-oszlop talapzatában óraszerkezettel, elefántcsont kisplasztika és drágakövekkel ékes aranyozott díszserleg vagy asztali dísz Bacchus-figurával, elefántcsont sakk-készlet és hegyikristály tálka. Ami még érdekesebb: most kerül egymás mellé Budapestről Esterházy László arany- és ezüstszállal hímzett selyeminge és az őt ebben az öltözetben megörökítő fraknói festmény, továbbá a török túlerővel vívott 1652-es vezekényi csatában bekövetkezett hősi halálának ábrázolása Philipp Jakob *Drentwett* két évvel későbbi augsburgi színezüst dísztálján, illetve azonos témájú kisplasztikák is ugyanettől a mestertől. Dr. *Szilágyi András*, a tárlat kurátora tisztelettel adózott *Szvetnik* Joáchim restaurátor emlékének – aki a roncsolt műkincsek többségéből ismét remekműveket varázsolt – és a hatvanas évekbeli állapotokat jellemezte – többek között – azzal, hogy a már említett ötvösdinasztiából Abraham I. *Drentwett* struccmadarat mintázó ezüst asztaldíszét csak úgy lehetett helyreállítani, hogy a drezdai állatkertből egy frissen tojt struccotjást kapott az ottani Állami Műgyűjtemények közreműködésével a magyar testvérintézmény. A rendkívül érdekes és értékes osztrák-magyar mustra 2007. december 31.-ig látogatható.

Dr. *Ottrubay István* vezérigazgató azonban máris hangsúlyozta: „Ez az európai kooperáció csak egyike azon további közös projekteknek, amelyek a határokon átnyúlnak és Pannónia területét újra egy történelmileg mindig is összetartozó, kulturálisan sokrétű közép-európai régióvá egyesítik. A Pannon Kultúrkör (Kulturkreis Pannonien) – amelyet az Esterházy-Magánalapítvány (Esterházy-Privatstiftung) hozott létre – alapja lehet az összes ilyen, jövőbeni közös, kulturális tevékenységnek Közép-Európa területén”. Legközelebb a bécsi Lichtenstein-palotában az Esterházy-hagyatékából válogatott különféle műkincsekkel, majd pedig Versaillesben szerepeltek együtt az Esterházy-kastélyokból származó lakberendezési tárgyakkal az ezüst barokk bútorok össz-európai seregszemléjén.

Wagner István